

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

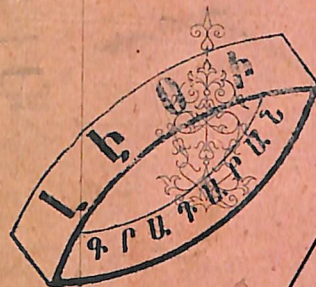
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
V 98

1999

Ա. ԱՄԵՐՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՍԿՈՒՄ

ՏՊԱՐԱՆ Մ. ԲԱՐԻՈՒԴԱՐԱՆԻ

1892

(48)

ԼԵՆ

98

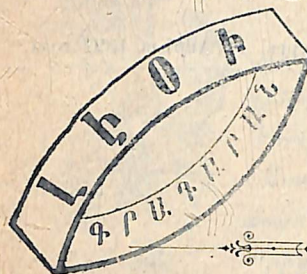
Գիրքայ

Ա. ԱԼԽԱՐԵՏԻ.

839.7-3

→ արագ

ԳՈՒՍՏԱՒ ՎԱԶԱ

ՄՈՍԿՈՒՍ.

ՏՊԱՐԱՆ ՄԿՐՏԻԶ ԲԱՐԻՍՈՒԴԱՐԵԱՆԻ.

1892

(48)

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳԼԽԱՎՈՐ

ԱԶԱՐ ԿԱՅՍԻՈՐ

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 17 Апрѣля 1892 года.

Тип. М. Бархударянъ, Москва, Мясницкал, д. посл. Апанова.

ԳՈՒՍՏԱԻ ՎԱԶԱ.

I.

Լրոպայի հիւսիսային թերակղզիներից մէկի վրայ գտնուում է Դանիացոյ թագաւորութիւնը։
Տասն ու վեցերորդ դարու սկզբում Դանիայի թագաւորն էր Քրիստիան II-ը։ Այդ թագաւորը յայտնի էր իր անգութ և դաժան բնաւորութիւնով։ Նա իր հպատակների հետ վարւում էր շատ անխիղճ կերպով։ Նայա, որոնք չէին հպատակւում նորա կամքին, պատժում էր առանց դատաստանի, չէր սիրում, որ նորա դէմ խօսէին։ Մի խօսքով, այնպիսի մարդ էր, որ չէր կարողանում ապրիւ հանդիստ և

Օււ - 85

28. 103

498-60

չէր բաւականանում նրանով, ինչ որ թողել էր նորան իր հայրը իբրեւ ժառանգութիւն:

Գահ բարձրանալուց առաջ, հայրը ուղարկել էր նորան Նորեգիայ զսպելու այնտեղի ժողովրդին, որը ապստամբւել էր զանիացիների դէմ: Թէեւ Նորեգիան մի գաշնակցութեամբ, որը կայացել էր Քրիստիանից 100 տարի առաջ, հպատակւել էր Դանիային, բայց ժողովուրդը զոհ չէր իր զրուծիւնից և մտածում էր մի կերպ ազատւել Դանիացոց ծանր լուծից: Քրիստիանը Նորեգիայում իրան շատ վատ էր պահում, ճնշում էր ժողովրդին, բանտարկութիւնների էր ենթարկում բարձր զանաւորականող ժողովրդին, յարձակումներ էր գործում Նորեգիայի խաղաղ զիւղերի վրայ, կողոպտում էր ժողովուրդին, աքսոր ուղարկում...

Գահ բարձրանալով, նա պահպանեց իր խրատասիրտ բնաւորութիւնը. նորա առաջի գործը եղաւ հպատակեցնել իրան հարեան Շւեդիային: 100 տարի էր, որ Շւեդիան գտնւում էր Դանիացոց հպատակութեան տակ. սրանք դժուարութեամբ էին տանում Դանիացոց ծանր լու-

ծը, շատ անգամ փորձել էին ազատութիւն ձեռք բերել, որի համար մի քանի անգամ պատերազմել էին Դանիացոց հետ, բայց Դանիացիք միշտ նրանց զսպում էին: Քրիստիան II-ը, գահ նստելու օրից, վճռեց բոլորովին ոչնչացնել նրանց: Մեծ զօրքով մօտեցաւ Շւեդիայի մայրաքաղաքին՝ այն է Ստոկհոլմին և պաշարեց այդ քաղաքը: Պատերազմը սկսեց: Բայց Շւեդներն էլ իրանց կողմից վճռեցին պաշտպանւել մինչև վերջին շունչը. հաւաքեցին իրանց բոլոր ջոժերը, զինւորւեցին, ով ինչով կարողացաւ:

Ժողովուրդը զիւղերից հաւաքւում էր, գունդ գունդ կազմւում էին խմբեր, որոնք աշխատում էին փախչիկ յարձակումներով թուլացնել թըշնամիների յոժը, պաշար էին խլում, կրակ էին տալիս զիւղերը, որտեղից պիտի անցնէին Դանիացիք... Նրանք քաջութեամբ պատերազմում էին հայրենիքի ազատութեան համար: Նրանց բոլոր երիտասարդները կուռւում էին մինչև աւեան վերջին կաթիլը:

Այս կորովի երիտասարդների մէջ աչքի էր

ընկնում մի երիտասարդ Շեղիայի զրօշակակիր, որը պատերազմի ժամանակ առաջի կարգերումն էր և զերազանցում էր բոլորին իր քաջութեամբ. նորա անունն էր Գուստաւ Վալա: Շեղները սկսեցին յաղթել: Քրիստիանը կամեցաւ տեսնել Շեղիացոց գլխաւորների հետ և իր ապահովութեան համար վերցրեց հինգ երիտասարդ Շեղներ, իբրեւ պատանդ:

Երբ պատանդները նորա մօտ էին, յանկարծ նա դադարեցրեց իր յարաբերութիւնը թշնամիների հետ և շուտով հեռացաւ Սոօկհովից, գնաց Դանիա և պատանդ Շեղներին էլ տարաւ իր հետ:

Երկու տարուց յետոյ Քրիստիանը նորից հաւաքեց մեծ զօրք. միացրեց նրանց հետ և բոլոր վարձկաններին, որոնք հաւաքւել էին Դանիա և սկսեց իր երկրորդ արշաւանքը: Դանիացոց առաջին արշաւանքից ուժասպառ դարձած, Շեղները չ'կարողացան ընդդիմանալ իրանց թշնամիներին. նոքա չ'ունէին ոչ նիւթական միջոցներ, ոչ մարդիկ և ոչ զօրք: Այս անգամ բազմաթիւ դաւաճանեց Շեղներին. նրանք յաղ-

թւեցին: Անգէն, անուս Շեղները չ'կարողացան ընդդիմանալ Դանիացոց ահագին զօրքի զէմ և, յաղթւած, հարկադրւած էին հպատակւել նրանց առ այժմ: Քրիստիանը ստիպեց նրանց ստորագրել խաղաղութեան պայմանը, ճանաչել իրան իբրեւ թագաւոր, խոստանալով մոռանալ այն բոլորը, ինչ որ եղել էր առաջ:

Բայց դաժան բռնաւորը չ'մոռացաւ ապստամբ Շեղներին և վճռեց սաստիկ վրէժ առնել:

Վերադառնալով Դանիա, նա հրամայեց բռնել Շեղիայի բոլոր երեւելի անձերին—20 հոգի իշխանական ցեղից, երկու եպիսկոպոս և 25 յայտնի ու յարգելի մարդկանց, բռնել տալով այդ բոլորին, ահագին ամբօխի ներկայութեամբ մահի դատապարտեց նրանց:

Դրանցից յետոյ հերթը հասաւ ուրիշներին, այն է արհեստաւորներին ու բանւորներին, որոնց հեռացնում էին գործից և տանում սպանում: Մահից առաջ թողլ չէին տալիս անգամ աղօթել, հաղորդւել:

Սարսափելի դէպքեր էին պատահում այդ ժամանակ. ծերերին, ընտանիքների մայրերին

քաշում էին հրապարակ. երեսայք, կանայքը
մնում էին անպաշտպան առանց մի կտոր հայի:
Դանիացիների զինւորները կողոպտում, յափշ-
տակում էին աներից տան կարասիքը... Պա-
տահում էր, որ ձմեռներ, սառնամանիքի ժա-
մանակ մանուկներին խլում էին մօր զրկից և
ձգում զուրս. կողպում էին աները, թոյլ չէին
տալիս ոչ ոքի տուն մանել, մինչև տանտերը
մի որոշ գումար չէր տալիս նրանց... Ո՛ւմ
զիմէին, ումի՞ց արդարադատութիւն խնդրէին:
Ինքը կառավարութիւնը թոյլ էր տալիս անել
այդ ազօրինի բաները: Մինչև անգամ իրանք
Դանիացիք իրանց թագաւորի այգալիսի վար-
մունքին զզուանքով էին նայում: Քրիստիանը
ինքը զնաց Շւեդիայ և ամեն տեղ հրամայում
էր զնիւ կախաղաններ և կախել Շւեդներին:

Այդ տարում մահուան դատապարտւեցին
600 հոգի: Մեծւում էր չարչարւած Շւեդիան:
Կանայք և աղջկերք սգում էին պառժած ա-
մուսիների և եղբայրների վրայ. վաճառականու-
թիւնը կանգ առաւ, ճանապարհները լրեցին
աւազակներով:

Քրիստիանը սպառնում էր և զարհուրեց-
նում.. Բայց 'ի զուր' քանի շատ էր ձնշում,
այնքան աւելի էր զրգում Շւեդներին և նը-
րանք պատրաստւում էին վրէժխնդիր լինել
իրանց եղբայրների համար: Բոլորն էլ զրգու-
ւած էին, բայց ոչ ոք չէր համարձակւում սկը-
սել, բոլորը սարսափում էին...

Վրէժը քանի զնում մեծանում էր, սակայն
զեռ ծածկւած էր լուութեան մէջ... Քրիստիա-
նը սարսափեցրել էր ժողովրդին...

II.

Միլորեան սարերի առաջ տարածւում էր
ուղիղ, անսահման հովիտ. ծածկւած կանաչ
խոտով տեղ-տեղ բարձրանում են անտառապատ
բլուրներ. հեռւում երևում է հօգալեան լիճը,
որի մէջ խորհրդաւոր կերպով ցօյանում էին
լուսինը և աստղերը: Ամեն տեղ տիրում էր
խորին լուութիւն:

Գիշեր էր: Լուսինը պայծառ կերպով լու-
սաւորում էր իր կախարդիչ լսուով ամբողջ

քնութիւնը, լողալով կապոյտ երկնակամարի վրայ: Պսակում էին տատկերը, քնած էր անառք, թռչունները դադարել էին երգելուց, միայն երբեմն լսում էր չարագուշակ բուռի ձայնը և նորից տիրում էր լռութիւն:

Յանկարծ լսեցաւ հրացանի ձայն. թնդացին հարեան լեռները և նորա արձագանքը կորաւ հեռում: Մի րոպէից յետոյ լսեց երկրորդը և մեծ ծանաղարհի վրայ երեւց 30 տարեկան մի երիտասարդ, հասարակ գիւղացու հագուստով և թաղեայ դասիով. նա բարձրահասակ էր, հսկայակազմ. փայլուն կրակոտ աչքերը արտայայտում էին ուժեղ կամք և անխախտելի վճռաւորութիւն:

Չնայելով նորա աղքատ հագուստին նա լաւ զինւորուած էր. մի զոյգ դաշոյն, ցցած դուռնիով, մէջքից կախած հրացանը, երկար նիզակը, որը նա գործ էր ածում փայտի տեղ, տալիս էին նորան ազդեղ, քաջի տեսք: Նորա հանդէպ դալիս էր մի ուրիշ մարդ մօտ 35 տարեկան, նոյնպէս բարձրահասակ, հրացանը ձեռքին. երկար շէկ մազեր, կապոյտ աչքերը նորա

դէմքին տալիս էին աւելի քնքշութիւն, քան թէ քաջութիւն: Նա նոյնպէս հագնւած էր աղքատ՝ հին պատռտած կօշիկներ, կոպիտ բաձկոնակ, պատառոտած վարտիկ՝ ահա նորա բոլոր հագուստը:

— Ան, Տրօլէ, բարի երեկոյ, ինչպէս ե՞ս, — հարցրեց երիտասարդը:

— Լաւ եմ: — Ինչպէ՞ս դուք ճշտապահ էք. այսօր ուղիղ լուսնի լուսն է և ես սպասում էի ձեզ լծի մօտ, — պատասխանեց նորեկը:

— Հը, ինչպէս են գործերը:

— Հարեան գիւղերի ժողովուրդը կը հաւաքւի 4 օրից յետոյ Մարլիի մօտ և կը սպասի ձեզ:

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն ժամանակ կորցնել հարկաւոր չէ: Գնանք:

Մի քանի ժամանակ նրանք գնում էին լուսումը: Երկուսն էլ խորասուզւած էին իրանց մտքերի մէջ:

«Խեղճ, անբաղդ հայրենիք, մտածում էր երիտասարդը: «Ինչո՞ւ ես դու այդպէս անբաղդ, ինչով ես դո՞ւ մեղաւոր, ինչո՞ւ ես լալիս, ինչո՞ւ ես հիկեկում, ինչպէս մի մայր, որ կորցրել է

իր միակ որդուն: Վեր կայ, քաջալերու իր, գու
էլ ունես խօ ոյժ, արիութիւն... Բարձրացիր,
յարձակիր թշնամուդ վրայ... Օ՛հ, խեղճ, ան-
գին հայրենիք... խրախուսիր, յուսա՛, հաւա-
տա... և... և անշուշտ մի բան կըլինի...

—Տը, Տրօլլէ՛, ի՞նչ ես լսել ինչպէս են գոր-
ծերը ձեզ մօտ,—խօսեց ճանապարհորդը:

—Օ՛հ, Գուստաւ, Գուստաւ, Դանիացիք ու-
ժեղ են, զինուորած են, իսկ մենք... մենք ան-
գէն, անգոր... Նրանք պատերազմում կը ջախ-
ջախեն մեզ, որդերի պէս...

—Որդերի... էս մենք զէնք չունենք, բայց
ունենք քաջ հոգի: Մեր կանայքը, մեր քոյրերը
անդգամ Դանիացոց աչքերը դուրս կրտան...
մենք կը կորչենք, կը մեռնենք, բայց Դանիացոց
սարուկները չենք լինի...

Երկար և տաք խօսում էին նրանք, մինչև
անհետացան սարերի ետեւ:

Նրանցից մէկը Գուստաւ Վսզան էր, իսկ
միւսը նորա ընկեր Տրօլլէն:

Մի ամբողջ տարի լինելով Քրիստիանի մօտ
պաաանդ և բոլոր այդ ժամանակ բանտում նըս-

տելով, Գուստաւը ո՞ր պահեց իր սրտում և
չանկելով յարմար միջոց, նա փախաւ այնտեղից:
Գուստաւը թաղաւորական յեղից էր. Շվեդիա-
յում նրանք ունէին մեծ կալածներ, այգիներ,
տներ: Երբ Շվեդիացիք կամեցան ազատել Դա-
նիացոց հպատակութիւնից, այն ժամանակ նը-
րանք և նրանց թւում Գուստաւի ընտանիքը
ընկան հալածմունքի տակ: Գուստաւը ունէր
մի գեղեցիկ քոյր, զրա վրայ սիրահարել էր
մի Դանիացի իշխան, որը կարողացաւ տիրել
այդ աղջկան: Աղջկը չ'ատարաւ այդ անպատ-
ու թիւնը և իրան սպանեց: Գուստաւի ընտա-
նիքը վճռեց վրէժխնդիր լինել և աշխատում
էր ամեն կերպ մնասել Դանիացիներին: Գուս-
տաւը իր հայրենիքի և ընտանիքի վրէժը տա-
նից մոտոճեց: Հասարակ զիւղացու հաղուստով,
նա վճռեց վերադառնալ հայրենիք և իր հայ-
րենակիցներին ապստամբեցնել: Դա մի դժուար
գործ էր: Բոլորը կամենում էին, բոլորը յուզ-
ւած էին, պատրաստ էին հայրենիքը պաշտպա-
նել, բայց ոչ ոք բացարձակ չէր համարձակում
զէնք բարձրացնել հարստահարողների դէմ:

Գուստաւը ման էր դալիս զիւղէ-զիւղ, ողեւորում էր, համոզում զիւղացիներին զէնք բարձրացնել իրանց տանջանքների դէմ, բայց ժողովուրդը կասկածանքով էր նայում ողեւորած երիտասարդի վրայ: Կալւածատէրերը և շահառականները վախենում էին, որ իրանց հողերը, աները կը յափշտակեն, ընտանիքը չի ունենայ ոչինչ ուտելու և վերջապէս որ չեն կարող ոչինչ անել: Ռամիկ ժողովուրդը թագաւորի անունը լսելիս դողում էր. սա նորան վախեցրել էր... Բայց երբ Գուստաւը սկսեց պատմել, թէ ի՞նչ պատժի, ինչպի՞սի մահի են ենթարկւում Շւեդացոց յայտնի անձինքը, կանչում էր հայրենիքի ազատութեան համար, յորդորում էր վերցնել հրացան, դաշոյն... Նորա կրակոտ, ազդու ճառը, վստահ դէմքը՝ ազդում էին բոլորի վրայ... Շւեդիայի բոլոր կողմերում սկսեցին բարձրանալ բողոքներ, աղաղակներ: Գուստաւին հետեւեցին ուրիշ երիտասարդներ, որոնց նա էր գրգռել:

Գուստաւի փառքը քսմի գնում մեծանում էր: Նորան ծանաչում էին բոլորը, հաւատում էին նորա պաւիչ խօսքերին:

Քրիստիանը լսեց եռանդոտ երիտասարդի մասին և հրամայեց նորան բռնել, նշանակելով վարձատրութիւն այն մարդուն, որը կը բռնի նորան: Թագաւորը լսել էր, որ Գուստաւը փախչելով Դանիայից, ման է դալիս և ապստամբեցնում է ժողովուրդը:

Ժողովրդի արտունջը, ընդհանուր գրգռումը նորան անհանգստացնում էր. . .

Թագաւորը հրամայեց ամեն տեղ կանգնեցնել զինւորներ, պահապաններ, որոնք հետամնա լինելով Գուստաւին, պիտի բռնէին նորան: Շատ չարչարեց, տանջեց խեղճ երիտասարդը: Մի անգամ զիշերում էր մի Շւեդական զիւղում: Նորանից ոչ հեռու գտնւում էին դանիացի պահապանները, որոնք հետամնա էին եղել Գուստաւին:

Պահապաններից մէկը Շւեդացու շորերով, ծածուկ մանում է զիւղը և հարց ու փորձով իմանում է, որ Գուստաւը զիշերում էր զիւղում:

Վերցնելով իր հետ երկու բնիկ զինւորներ, գնում է դէպի այն տունը, որտեղ զիշերում էր

Գուստաւը և կամայ-կամայ մանոււմ է սենեակը: Գուստաւը չ'կորցնելով իր անվեհերութիւնը, բարեւում է նրանց: Զինւորները, որոնք չէին դիմել բոլորովին Գուստաւին, մանկիով սենեակը կասկածանքով նայեցին Գուստաւի վրայ և հարցրին տանտիրոջը: Գուստաւը դուրս գընաց, իբրև կանչելու: Սենեակից դուրս գալով, նա փակեց դուռը և սկսեց կանչել զիւղացիներին, վրէժխնդրութիւններով վառւած դէպի իրանց չարչարողները, նա վերցրեց մի խոտի կապոց, փռեց ու մօտեցրեց խրճիթին, զինւորները վազում էին անկիւնից անկիւն, գլխութիւն խնդրելով նրանք իրանց կորած էին համարում կրակի մէջ, կարծելով թէ Գուստաւը կրակի է խրճիթը: Գուստաւը կամենում էր առաջ այրել խրճիթը և խեղդել զինւորներին ծուխի մէջ, բայց խղճալով նրանց վրայ, նա միայն զինաթափ արեց նրանց, և թողեց զիւղից ոչ հեռու, իսկ ինքը շտապեց անհետանալ: Բայց զինւորներից մէկը կարողացաւ արձակել պարանը և իմացնել ընկերներին:

Աղմուկ բարձրացաւ բոլոր շքակայքում.

Դանիացոց զինւորները ոտի էին կանգնած: Շտապեցին շրջապատել զիւղը և ոչ ոքին դուրս չ'թողնել այնպէս: Գիւղացիները՝ զրգուելով պատահածից, զինւորեցին ով ինչով կարողացաւ և պատրաստեցին պաշտպանել:

Դանիացիք վերջապէս դասն Գուստաւի հետքը և շրջապատեցին այն զիւղը, որտեղ թաղնւած էր նա: Կոտրելով դուռը ատեան Գուստաւին հանդիսաւ կանգնած սենեակի մէջ տեղում, մերկացրած գաշոյնով: Դանիացիք յորձակեցան նորա վրայ: Բայց վրայ հասան զիւղացիք. սկսեց պատերազմը: Դանիացիք անխրդնութեամբ կոտորում էին Գուստաւը չը կորցրեց իրան: Շեկացիք կուռւմ էին մինչև արեան վերջին կաթիլը... Անցաւ քառորդ ժամ. կուռւմ էին թէ խրճիթում, թէ դուրսը:

Շեկացիք յաղթեցին: Դանիացիներից 12 հոգի սպանւած էին, շատերը վիրաւորւած, իսկ մի քանիսը կարողացան փախչել: Փախողները շտապեցին հարեան Դանիացոց պահակաւորին և ձի նստած պիղեցին Գուստաւի ետեւից:

Գուստաւը թաղնւելով նրանցից, անցնում

էր անտառով, երբ պատահամբ տեսաւ մի խոտով բարձւած սայլ: Զինւորները մօտենում էին: Նա շուտով բարձրացաւ սայլը և պահեց խոտի գէղի մէջ: Յանկարծ անտառից դուրս եկան Դանիացիք և իրանց սուր նիզակներով սկսեցին ծակծկել խոտը. նոցանից մէկը վերաւորեց Գուստաւի ոտը, բայց ամենևին ձայն չ'հանեց:

Անցնելով այդպէս գիւղից գիւղ, Գուստաւը գրգռում էր ժողովուրդը... Փայտ, մահակ, շատ շատ դաշոյն՝ ահա գիւղացու զէնքը: Բայց հողատէրերը, վաճառականները օգնութեան հասան իրանց եղբայրներին: Ամեն կողմից ուղարկում էին փող, զէնք... Բարձր դասի պատկանող կանայքը գնում էին գիւղեր հոգալու վերաւորւածներին, շինում էին հիւանդանոցներ...

Գուստաւը հաւաքում էր խմբեր, կազմում զնդեր, բաժանում զէնք: Ոգեւորւած գիւղացիները տեղ-տեղ արդէն հարկ տալուց հրաժարւել էին, ընդգլխմանում էին Դանիացիներին, պատերազմում նրանց հետ. Գուստաւը պատերազմում էր, առաջնորդելով անփորձ խմբին,

որ զինւորւած էր միայն երկար նիզակներով, մահակներով, սրերով և նետերով: Բայց Շւեդացոց հերոսը կարճ ժամանակում կարողացաւ գիւղացիներից, լեռնականներից և բանւորներից կազմակերպել կանոնաւոր զօրք:

Շւեդները փառաբանում էին Գուստաւին ինչպէս Աստուծոյ: Ոչ ձիւնը, ոչ սառնամանիքը, ոչ ցուրտը չէին կանգնեցնում Գուստաւին. նա իր ժամանակին երևում էր ամեն տեղ և իր կրակոտ ճառերով, խելօք խորհրդներով օգնում և սովորցնում էր Շւեդներին: Շատ տանջանք, շատ զրկանք տարաւ նա, նրան քաջալերում էր միայն մի գաղափար, մի միտք՝ այն է ազատիլ Շւեդիան, իր հայրենիքը... Նա անձնատուր էր եղել նորան, նա սիրում էր նորան, որպէս իր հարազատ մօրը...

Ողբորութիւնը հասել էր այն աստիճանին, որ Շւեդիայում կազմակերպեցաւ 13 — 15 տարեկան երեխաներից մի գունդ, որը զինւորւած էր նիզակներով, փայտերով: Այդ գունդը յարձակում էր Դանիացոց զինւորների վրայ, աւարտում էր նրանց պաշտօնները, զէնքերը...

եւ յետ էր դառնում կրկին իր բնականեղին:

Գիւղերում կաղմում էին տօնախմբութիւններ. այդ տօնախմբութիւնների ժամանակ ծերերը օրհնում և քաջայերում էին երիտասարդներին, զնալ հայրենիքը պաշտպանելու...

Պատրաստում էր փոթորիկ. սպասամբութիւնը դեռ կամաց-կամաց, բայց խուլ գորգոյով ճարակում էր ամբողջ Շէկիային... Յանկարծ թնդաց որոտը և սկսեց փոթորիկ փայլափոփ, ահով, կայծափով...

Եւ ո՞րը կը յաղթի...

Մանգաղը և ողևորութիւնը, թէ հրացանը և ղյժը... Բոլորը յոյս ունէին, բոլորը սպասում էին, բայց ոչ ոք հաստատ պատասխան տալ չէր կարող...

III.

Այդ ժամանակ Դանիայում նոյնպէս Դանիայիք անբաւական էին Քրիստիանից: Այդչափ աղաւթութիւն, անարդարութիւն, հալածում, տանջանքը՝ համբերութիւնից հանեցին մինչև

անգամ Դանիացիներին: Սրանք սկսեցին մտածել մի կերպ ազատել տառի թաղաւորից. նրանք կամենում էին զահ բարձրացնել ուրիշին, բայց չէին համարձակում, Քրիստիանը դեռ հաստատ էր իր զահի վրայ...

Դուստուր շտապում էր իր ուղեկիցների հետ դէպի Մարու գիւղաքաղաքը, որտեղ նշանակած էր զլխուոր, վճռական, վերջին ժողովը: Ժողովը պիտի կայանար կիւրակէ օրը, երբ տրէր մայր մոնէր: Դեռ չվերստացափ տարածութեան էր, երբ արեղակը սկսեց մայր մոնէր: Ճանապարհորդները ձիով չնս գնում: Մայր մանող արեղակը իր վերջին ճարպգոյթներով լուսաւորում էր շրջակայքը:

Դուստուր խորատուցած էր իր մտքերում, նորա գէմքը արայայտում էր տխրութիւն, երբեմն յուսահատութիւն, բայց միեւնոյն ժամանակ և վսեմութիւն: Նա բաժանում էր այն բոլորից, ինչ որ նորա համար ամենաթանկազինն էր, բայց նա իրան նւիրել էր իր հայրենիքին:

«Ներիր, մայրիկ, ներիր, քոյրիկս, ներիր և դու

ամբողջ աշխարհ. ես ձեզ չեմ պատկանում, ես քոնն եմ, քոյր, սիրելի հայրենիք, անդին Շվեդիա, վերցրու ինձ, արա՛ ինձ հետ, ինչ կամենում ես. . .

— Գուտտալ, — դարձաւ նորան Տրօյլէն, — չե՞ թուում քեզ երբեմն, որ յիրաւի մենք շատ թոյլ ենք, որ մեր յոյսերը միայն լոկ յոյսեր են, իսկ հետեանքը՝ ոչինչ կըլինի. . .

— Ամօթ քեզ, Տրօյլէ, եթէ մենք յուսահատուենք, ուրեմն այն ժամանակ ի՞նչ պիտի անէ ժողովուրդը, ամբոխը: Ամօթ է, քաջալերւիր, — արտասանեց Գուտտալը և խոնարհեցրեց պուլսը: Տխուր վշտայի մտքերը ճնշում էին նորա սիրտը. . .

Յանկարծ նորա գէմքը պարզւեց:

— Դէ, շուտ, ուշանում ենք... — բացականչեց նա և մտրակեց ձիուն:

Նրանք բարձրացան սարի պուլսը. նրա ստորոտում տարածւում էր Մարու և Վեաիչի փոքրիկ քաղաքը: Լեռների վրայ հաւաքւել էին մօտ 4000 քաղաքացիք, զիւղացիք և հոգեւորականներ: Մարու, Շվեդիայի այդ փոքրիկ քա-

ղաքը, կարծես, այսօր հոգի էր ստացել: Քաղաքի շուրջը յիր ու ցան վրաններ էին գետեղւած. ամեն աեզ կրակ էին արել, կերակուր էին պատրաստում, երգում, պարում էին. . .

Արեգակը բոլորովին մայր մտաւ: Երկրի վրայ պատեց խաւարը:

Գուտտալը արագ իջաւ սարից. նորան շրջապատեցին ամենքը և հանդիսով առաջնորդեցին դէպի այն առուը, որտեղ պիտի կայանար վերջին ժողովը:

Գուտտալի տուն մանեւրու պէս, բոլոր ներկայ եղբիւները օտի կանգնեցին, ողջունեցին խնդալից աղաղակներով և երկար անկողար կէցցէներով...

— Եղբարք, — խօսեց Գուտտալը դողդոջուն ձայնով, — այսօր մենք հաւաքւում ենք այստեղ վերջին անգամ: Դուք գիտէք մեր հաւաքւելու պատճառը: Դանիացիք հեռու չեն. նրանք շատ են, զինւորւած են... եթէ ոչ այսօր՝ վաղը, կամ միւս օրը նրանք այստեղ կըլինեն... Մենք կարող ենք և պիտի պաշտպանուենք... հաւաքւենք սուրբ Շվեդիայի դրօշակի տակ և յետ մղենք նշուլած Դանիացիներին, պատերազմենք միա-

բան կերպով և մեր վերջին շունչը չըխնայենք, իսկ յետոյ թող Աստուած աջողայնի... Եկէք մեր պարտքը, մեր սուրբ պարտքը կատարենք... Դուք, իշխաններ, դուք, գիւղացիք, գինւոր-ւեցէք կուսակից եղէք, վերջրէք թրեր ու դը-նանք, գնանք յառաջ քանի ուշ չէ, քանի յոյս կայ... Կեցցէ՛ մեր սուրբ, անբաղդ հայրե-նիք, կեցցէ՛ անդին Շվեդիան...
Նա այլ և չ'կարողացաւ շարունակել և ար-տասւեց. . .

Հապարաւոր անվերջանալի տղաղակներ եղան նորա պատմութանը: Ամբոխը դուռւմ էր. բո-լորը սպասում էին, բոլորը ոգևորւած էին:

Այդ օրւայ ժողովը վճռեց զօրքի հրամանա-տար նշանակել Գուստաւ Վազային: Այստեղ նոյնպէս վճռեց նշանակել նորան թագաւոր, տպագայ անկախ Շվեդիայի: Նշանակեցին նորան և երկու օգնական՝ նորա երկու բարեկամներին՝ Տրօլլէին և Պետրոս Ավենտինին:

Գուստաւը գնաց Դանիացոյ դէմ 5000 հոգի հետևակներով և մի քանի տասնեակ հեծեա-լօրքով:

Հանդիպելով Դանիացիներին մի զիւղի մօտ, Գուստաւը վճռեց սկսել պատերազմը, որը պի-տի լինէր վերջինը և վճռողականը:

Վաղ առաւօտ, երբ Գուստաւը արթնացաւ, իսկոյն բարձրացաւ տեղից և մօն եկաւ բոլոր զինւորների շուրջը, յորդորեց նրանց և խրա-խուսեց:

Առաւօտեան ժամը 9-ին նա իր զօրքը առաջ տարաւ:

Պատերազմը սկսւեց: Շվեդները կուռում էին որպէս սուիւծներ... Գուստաւը ամեն տեղ էր, օդնում էր նորան, որը վտանդի մէջ էր լինում: Երբ յորդորում էր զինւորներին, երբ տեսնում էր, որ նրանք յուսահատւում են. նորա թուրը բարձրացնում էր, որ թոյնէ Դանիացու գլուխը...

«Կեցցէ հայրենիք, կեցցէ Շվեդիայ», աղաղա-կում էին Շվեդները և նոր ուժով յարձակ-ւում թշնամու վրայ. . . Նույն էր Շվեդացոյ ոյժը: Շատ քաջեր ընկան այստեղ: Դանիացիք զեռ հասաւտ էին:

— Կեցցէ՛ Գուստաւ, — լսեց յանկարծ սարի յետևից և կայծակի արագութեամբ Շվեդացոյ

Թարմ ձիաւորները յարձակեցան թշնամու վրայ... Մէկ հարեաժ, մէկ ընդհարումն և Դանիայիք փախան. . .

«Կեցցէ՛ Գուստաւ», — լսեցին հաղարաւոր ձայներ:

Շվեդները յաղթեցին:

Կուլից յետոյ Գուստաւը շրջեց պատերազմի դաշտը, ուր շատ քաջեր էին ընկել և շատերը վերաւորուել... Գուստաւը հաւաքեց նրանց դիակները, յանձնեց նրանց հողին և Թարմ գերեզմանի վրայ դրեց մի հասարակ խաչ, որի վրայ փորագրուած էր հետեւեալը.

«ՄԵՌԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ» . . .

Գուստաւը իր զօրքը տարաւ առաջ և համարեա ոչինչ արգելքի չ'հանդիպեց նրանց ճանապարհին: Նա մօտեցաւ Շվեդիայի մայրաքաղաք Ստոկհօլմին և պաշարեց նրան: Դանիայիք Ստոկհօլմում թողել էին զինուորների մի գունդ, վախենալով, որ մի գուցէ Շվեդացիք զրաւեն նրան: Շվեդները Ստոկհօլմի պատերի տակ մնացին ամբողջ երկու տարի:

Այդ ժամանակ Գրիստիանը Դանիայում առնջողութեան մէջ էր: Ժողովուրդը զրգուած էր նորա դէմ: Նորա լաւ քաջ սպաները (օֆիցերները) հեռացան նորա զօրքից և միացան Գուստաւի զօրքին:

Գուստաւը մեծ շուքով մտաւ Ստոկհօլմ, թաղադրեց և դարձաւ Շվեդացոց թագաւոր:

Իրանք Դանիացիք իսկ զարմացան Շվեդիացոց հերոսական ինքնապաշտպանութեան և հաստատամտութեան վրայ: Նրանք և ամբողջ եւրոպան սկսեցին պատուել այդ ժողովուրդին, որը կարողացաւ պաշտպանել իրան, իր հայրենիքը. . .

Ապառ շունչ առաւ Շվեդիան. . .

Գուստաւը հոգ էր առնում այնուհետեւ իր ժողովուրդի վրայ, ինչպէս հայր: Շինում էր հիւանդանոցներ, ապաստարաններ, ուսումնարաններ, նոր ճանապարհներ, օրինաւոր արդար դատաստան, ժողովուրդին ազատել ծանր հարկերից և տուրքերից: Եւ ժողովուրդը սիրում ու փառաբանում էր նրան: Գուստաւը չ'մոռացաւ նրանց, որոնք օգնել էին իրան Շվեդիայի վատ,

անբաղդ օրերում: Բոլորին պարզեց հոգեր և փողով վարձատրեց նոյնպէս այն ծեր մարդուն, որը նրան ծածկել էր խոտում սայլի մէջ. . .

Դուստուր ապրեց մինչև 70 տարեկան հասակը և մեռաւ սիրած ու յարգւած ժողովուրդից. նորա յիշատակը մինչև այսօր ապրում է ժողովրդի մէջ. ժողովուրդը փառաբանում է իր երգերում իր մայր Շեկիայի հռչակաւոր որդուն:

Սյդ ժամանակ Դանիայում մեծ փոփոխութիւններ եղան. Դանիայիք չ'կարողանալով տանել Քրիստիանի կառավարութիւնը, զրկեցին նրան գահից և նորա տեղ բարձրացրին ուրիշին (Փրէդէրիկոսին): Քրիստիանը փորձեց մի քանի անգամ վերադառնալ դէպի գահը: Բայց 'ի զուր: Նորա անունը կորաւ ժողովուրդի յիշողութիւնից և մի-մի անգամ միայն երկրագործը դաշտում վարուցանքի ժամանակ մտաբերում է իր պապերին և անէծքով յիշում է իբրև «իժի ծնունդ և սատանայի որդի» Քրիստիան բռնակալին:

Դանիայի բանտերից միտում մի առանձին խցում պարկած էր թաց յատակի վրայ նի-

հար, դեղնած, դադանային դէմքով մի կալանաւոր: Նորա զլխի տակ դրած էր փարգի մի կոյտ, իսկ ոտների մօտ երկու կտոր սև չոր հաց և մի կտրած ամանում քիչ ջուր: Նորա ոտները շղթայած էին և շղթաները թնդում էին կալանաւորի ամեն մի շարժմունքից: Նորա կրնձոած, չար դէմքը, անզօր, անորոշ հայեացքը, պղտոր աչքերը, ալեւոր զլուխը ցոյց էին տալիս, որ այդ մարդը շատ է տարիչ, շատ է համբերել իր ամբողջ կեանքումը. . .

Յունիս ամսւայ պայծառ առաւօտ էր, բայց կալանաւորը այդ չէր իմանում: Օրը, զիշերը նորա համար միեւնոյն էր: Ճրագը ի՞նչ աղօտ լոյսով հաղիւ լուսաւորում էր խուցը: Արեգակի ճառագայթները երբէք չէին թափանցում այնտեղ:

Կալանաւորը արթնացաւ վաղ առաւօտեան և նայեց չար հայեացքով իր շուրջը, խցում ոչ ոք չ'կար. նա իր տխուր զլուխը խօնարհեցրեց կրծքի վրայ և ընկաւ իւր մտածմունքների մէջ:

Սյդ ժամանակ խուցը մտու մի անձուռնի

Թզուկ՝ չար վայրենի դէմքով: Դնելով կալանա-
ւորի ոտքերի տակ մի կտոր հաց, նա կամենում
էր դուրս գնալ:

— Սպասիր, Պետրոս, — խնդրեց կալանաւո-
րը, — ես խմել եմ ուզում, — մի քիչ ջուր տուր
ինձ:

— Լռիր, ծեր շուն, սատկիր, — փսփսաց Թը-
զուկը և դուրս գնաց խցից:

Կալանաւորը կրճտեց ատամները և վայրենա-
բար զոչեց:

— Պետրոս, Պետրոս:

— Լռիր... Հա՛, Հա՛, Հա՛... պատասխանեց զրո-
սից Թզուկը:

Լռեց կալանաւորը, միայն լսում էր Թզուկի
քայլերի ձայնը, վերջապէս սա էլ հանդարտ-
եց և տիրեց խորին լուռութիւն:

Կալանաւորը նստելով իր տեղում, կամենում
էր ջուրը վերցնել, աշխատում էր, թեքւում
էր, բայց չէր կարողանում հասնել ջրին և
թուլացած յանկարծ ընկաւ սառը յատակի վրայ
և ամբողջ մարմնով դողաց. մի վայրենի, ահաւելի
ձայն դուրս եկաւ նորա ծնշած կուրծքից. . .

Մի քանի տարի էլի չարչարեց խեղճ կա-
լանաւորը և վերջապէս մեռաւ... Ոչ ոք չ'ող-
բաց նորա վրայ, ոչ ոք չ'սգաց, ոչ ոք չ'նկա-
տեց, չ'իմացաւ նորա մահւան մասին:

Դա Դանիացոյ Թագաւոր Բրիստիան Բ էր:

Der hochwürdigste Pfarrer
 zu St. Michaelis, welcher
 die Predigt hielt, hat
 die Predigt gehalten, die
 die Predigt gehalten, die
 die Predigt gehalten, die

2 9 1 1

ԳԻՆՆ Է 5 ԿՈՊ.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0242307

